

Pokrok - význam slova

České slovo „pokrok“ vlastně nevystihuje svou etymologií význam, který mu je běžně připisován. Doslovně totiž poukazuje k „pokročení“, tj. k provedení dalšího kroku, jímž se dostáváme právě o krok dál. Jdeme-li po nějaké cestě, děláme přece stále nové a další kroky, ale tím ještě není zajištěn skutečný „pokrok“ ve smyslu jakéhosi vylepšení, zdokonalení. Žádný jen další krok však nemůže zajistit, že jím docházejí k nějakému zlepšení, zkvalitnění – jde totiž jen o ten další krok určitým směrem. Pokud není nějak zřejmé, že jde o správný směr, tj. že tím dalším krokem se nějak přiblížíme k cíli své cesty, svého „kráčení“ či „pokročování“, nelze o skutečném „pokroku“ jako čehosi kýženého mluvit. Naproti tomu latinské sloveso *progredior* a substantivum *progressus* už k takovému hodnotícímu hledisku poukazuje, a to svou etymologickou spjatostí se slovem *gradus*, tj. stupeň. Pouhým krokem dál (někam dál, bez určení) dosahujeme pouze transience, tedy přechodu z jednoho místa do druhého, nejbližší vedlejšího. Jde-li zároveň nejen o krok, ale o stupeň výš, takže můžeme mluvit o „gradus“, půjde o transgresi; aby bylo možno posoudit, co je výš a co je níž, je třeba předpokládat nějaké měřítko pro takové zhodnocení. Ovšem v případě, kdy dochází k takové změně, která nepředstavuje jen krok kupředu a také výš, ale pouze o stupínek (o jeden stupeň, ať už jakkoli vymezený), ale která představuje přímo zlom, přelom, pronikavé zlepšení či zkvalitnění, můžeme mluvit o transcendenci (s odvoláním na etymologickou souvislost se slovesem „scando“). To, co si většinou lidé spojují se slovem „pokrok“, se pohybuje významově v oblasti mezi malým zlepšením a velkým zlepšením, přičemž právě to zlepšení je považováno za základně důležité (takže nejde jen o nějaký výsledek měření v nějakých jednotkách, kdy se ukáže, že nějaké kvality bylo dosaženo o jeden malý stupeň víc, aniž bychom to spojovali s nějakým hodnocením, předpokládajícím nějakou odjinud stanovenou (nebo přicházející) „normu“. – Ze všech těchto souvislostí je patrné, že české slovo „pokrok“ bývá běžně (obecně, generálně) zatíženo spoluvýznamy silně přesahujícími příslušný etymologický kořen slova „krok“.

(Písek, 090416-1.)